

DANIEL CID, VÍCTOR VIÑA

Editorial

El número 26 de la revista ELISAVA Temes de Disseny dedicat a l'ensenyament universitari en disseny apareix en un moment clau, coincidint amb el desplegament a la nostra Escola dels primers graus en Disseny, en Enginyeria en Disseny Industrial i en Enginyeria de l'Edificació, uns programes en plena sintonia amb la transformació de la docència que representa l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior. Per aquest motiu, i per tal de contribuir a dotar de contingut aquest moment de canvis històrics i de ple reconeixement dels nostres estudis en el marc universitari, la revista ha volgut convidar diferents veus de geografies diverses (Estats Units d'Amèrica, Austràlia, Itàlia, Canadà, Índia, Colòmbia, Hongria, Països Baixos i Barcelona) i perfils variats a compartir l'experiència d'ensenyar en aquesta disciplina. El 1991 ELISAVA TdD també va dedicar el número 6 a la pedagogia del disseny i en aquella ocasió novament va quedar palesa la necessitat d'integrar l'ensenyament del disseny en les exigències culturals i socials del moment. De fet, és propi del sistema educatiu viure permanentment en un sentiment de canvi i racionalització dels models educatius adequats als nous temps. És més, a principis dels seixanta la fundació d'ELISAVA, inspirada en els referents

de l'Escola d'Ulm, va anar lligada a un desig d'obertura i llibertat de pensament en temps de dictadura, i per tant es va convertir en una plataforma de reflexió i debat sobre la qual aleshores es va construir un projecte educatiu innovador. La configuració dels posteriors plans d'estudis varen tenir molt en compte la prioritització d'un compromís social i el desig d'oferir una formació integral als alumnes, que es basava en un desenvolupament actiu de l'estudiant com a premissa bàsica per a una bona formació. Així doncs, el discurs de l'ensenyament universitari actual no és cap novetat per al disseny, ja que Bolonya defensa que l'objectiu del professor és motivar l'alumne perquè assumeixi plenament la responsabilitat de la resolució del problema. Els mètodes d'ensenyament del disseny han tingut sempre un enfocament pràctic i reflexiu, però en tot cas el que sí és una gran novetat és el desplegament d'un canvi pedagògic tan planificat i amb tantes extensions com el que representa l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior, un nou context que promou la revisió dels plans d'estudi i per tant implica, una vegada més, la necessitat permanent d'entendre i comprendre la complexitat de les funcions que ha anat adquirint el disseny en la societat actual per tal de construir

un currículum educatiu contemporani. De fet, els diferents articles d'aquest número de la revista presenten espais pedagògics diversos, reflexions, experiències i propostes que promouen l'intercanvi, sempre amb el convenciment que la discussió sobre els camins de l'educació estan oberts a la polèmica i a la revisió permanent. Un seguit d'orientacions professionals i concepcions sobre l'educació traduïdes en uns articles que a continuació resumim. Això sí, no ho volem fer sense abans ressaltar un fet que aparentment pot semblar molt obvi però que considerem important, i és el valor i la influència directa que pot tenir la visió de l'educador en la formació de l'estudiant i, per tant, de la responsabilitat que les escoles de disseny tenim d'incidir de manera compromesa en la vida quotidiana.

Margolin, un professional de l'educació amb llarga experiència i un dels historiadors del disseny més significatius, enceta un tema clau quan insisteix en la necessitat de formular adequadament el sentit dels doctorats en disseny, just en el moment en què aquesta disciplina juga, cada vegada més, un paper més destacat en l'administració d'un entorn natural i social cada vegada més complexa. Melles també ha volgut parlar d'aquest tema en ser convidat a participar en aquest número de la revista. Aquest autor adopta igualment una actitud crítica, qüestionant precisament l'estructura dels programes de doctorat en disseny de caràcter professional apareguts en l'última dècada en els països anglosaxons. Després d'argumentar que aquests doctorats combinen la lògica de la investigació teòrica amb la metodologia pràctica del projecte, adverteix que aquesta integració pot generar programes amb un discurs retòric que manqui de la profunditat necessària requerida en un currículum d'aquest tipus. Per altra banda, Collina, a partir d'una experiència concreta obtinguda en l'àmbit dels màsters universitaris, d'on de "saber fer" s'avança a "saber ser", aposta per una investigació no teòrica, sinó clarament orientada al projecte, destinada no només a la resolució de problemes, sinó també, i sobretot, al plantejament de problemes, fundada en instruments consolidats però també en el convenciment que els instruments han de reinventar-se cada vegada, i prenent-los prestats de disciplines diverses,

en un diàleg continu. En referència a aquesta necessitat de reinventar i integrar metodologies i pràctiques d'altres disciplines, Dune reclama per als programes educatius d'Empresarials incorporar alguns elements dels estudis de disseny. Una "actitud" de disseny que passi per una conversa reflexiva amb les situacions i problemes com ho fan els dissenyadors. Una "actitud" de disseny capaç de convertir els usuaris en quelcom més que un objecte d'estudi i que, per tant, sigui capaç d'establir un procés íntim de percepcions i sensacions amb les persones. En definitiva assenyalava que les empreses, davant d'uns problemes socials de complexitat creixent, han començat a interessar-se pels processos mentals dels dissenyadors, entre els quals hi ha precisament l'atenció centrada en els usuaris.

En un altre conjunt de textos un seguit d'educadors ens presenten les seves filosofies pedagògiques i, per tant, les seves visions del disseny i del paper que el dissenyador ha de tenir en la societat contemporània. Són diferents concepcions de l'ensenyament d'aquesta disciplina, amb diferents objectius però que en tot els casos qüestionen les metodologies convencionals, oferint alternatives que demostrin que el disseny pot articular discursos de diferent naturalesa. Lodaya qüestiona des de la seva experiència personal el paper del disseny i reconeix el seu potencial com a eina per al canvi social, més enllà d'una professió destinada a satisfer les necessitats de la producció industrial, més enllà de consideracions locals-globals i des del context d'un país com l'Índia. Argumenta que les escoles han de facilitar la hibridació de diferents processos creatius i el desenvolupament d'una consciència social comunitària. Tamayo reflexiona sobre la relació entre humans, naturalesa i tecnologia, i ens mostra el contingut d'un espai pedagògic desenvolupat a l'entorn de l'acostament transdisciplinari al fenomen de la vida. A través de tallers experimentals, que inclouen col·laboracions amb biòlegs o amb participants de les classes d'electrònica en el medi rural, es generen propostes crítiques que qüestionen el paper del producte tecnològic. Tómic ens presenta un procés de disseny participatiu, que incorpora sessions de co-reflexió entre usuaris i dissenyadors, on s'exploren

els valors ètics i emocionals de la societat per confrontar distintes percepcions de la realitat. Justifica la necessitat d'incorporar l'anàlisi d'aquests valors en els processos de disseny i així poder generar propostes capaces d'activar el canvi social. Szentpéteri, en el context d'un país postsocialista com Hongria encara en transició al capitalisme, i on el paper del disseny ha entrat en una crisi de legitimitat social deguda al declivi industrial, reclama a les joves generacions de dissenyadors hongaresos que actuïn amb responsabilitat social per tal de guanyar-se una nova i ferma legitimitat. Per aconseguir aquest objectiu precisament assenyalava la necessitat d'introduir la investigació aplicada en disseny en els nous plans d'estudi.

Des d'ELISAVA, Pérez Arnal presenta un article sobre els nous dissenyadors de la tècnica. Aposta per la figura d'un enginyer en disseny al servei de la societat, que ofereix el seu coneixement per millorar les solucions, o fins i tot inventar-les, sense deixar de banda la responsabilitat heretada envers el medi ambient. Es tracta d'unes reflexions realitzades en el context d'una escola on el disseny i l'enginyeria en disseny juguen una important complementarietat. Per ELISAVA el disseny forma part d'un programa establert i un context determinat, més que ser una activitat autònoma o projectualment lliure. «Un programa on projectar» significa coordinar, integrar i articular tots aquells factors que d'una manera o altra participen en el procés constitutiu de la formació d'un producte, tant els factors relatius a l'ús com a la producció. «On projectar» significa tant treballar en equip com interactuar amb els distintes agents que participen des d'un punt de vista més tècnic i estratègic en el procés de disseny. Sota aquesta perspectiva el disseny és entès com un punt neuràlgic, sempre en

relació amb altres fenòmens que no es poden examinar aïlladament sinó com un teixit connectiu únic. Per tant, és responsabilitat de l'escola profunditzar en els camps del coneixement circumscrits al procés que va de la creació a la producció i consum dels productes de disseny. Però també capacitar el professional del disseny per donar forma a nous productes i serveis que derivin de les necessitats reals dels qui els han d'utilitzar. Cal sintonitzar la lògica de la indústria i l'economia, i situar just en el centre del procés els usuaris.

Pensem, doncs, que és necessari trencar amb la idea d'un dissenyador immers en la rutina de la seva professió que no sigui conscient de la incidència social efectiva de la seva activitat. És necessari reforçar la idea d'escola-taller, de l'escola com un espai d'investigació i intercanvi de coneixement, d'expressió i d'acció, amb distints graus d'estructura i límits més o menys definits, en la qual es fomenti el desenvolupament personal a través de les activitats acadèmiques i col·laboratives i en un entorn de discussió obert i crític. En aquest sentit novament cal ressaltar el debat que es deriva de la nova estructura educativa, inspirada en el model anglosaxó, on en un primer nivell hi ha el grau ("Bachelor") i en un segon els estudis de postgrau ("Master"), els quals, aquests darrers, són entesos com una preparació professional avançada, acadèmica i en recerca. Ara més que mai, i davant dels reptes que al disseny se li plantegen, cal saber treure partit de la pròpia experiència propositiva que la cultura del projecte ens ofereix i ser capaços de produir coneixement. Un coneixement que no es quedi a la universitat i que, precisament, sigui capaç de transformar-se en desenvolupament social.